

Selvitys turvakotipalveluiden nykytilasta ja tarpeesta

Varpu Mäkelä
Helena Ewalds

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

PL 30 (Mannerheimintie 170)

00271 Helsinki

Telephone: 029 524 6000

www.thl.fi

Sisällys

Johdanto	3
1. Turvakotipalveluiden nykytila	4
Turvakotipalveluiden asiakasmäärät ja alueellinen sijoittuminen	4
2. Arvio turvakotipalveluiden tarpeesta	8
Turvakotipalveluiden tarve alueittain	9
Poliisin tietoon tulleet perheväkivaltatapaukset	10
Parisuhdeväkivallan yleisyys väestötutkimuksissa	11
3. Turvakotipalveluiden saatavuuden ja tarpeen kohtaaminen alueittain	13
4. Turvakotipalveluiden kustannusarvio ja sijoitussuunnitelma palveluvajeen kattamiseksi	16
Turvakotipalveluiden sijoittaminen palvelutarpeen arviointiin perustuen	17
Yhteenveto	20
Lähteet	22

Johdanto

Sosiaali- ja terveysministeriö antoi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle tehtäväksi laatia turvakotipalveluiden tarvekartoituksen, ja siihen pohjautuvan koko maan kattavan sijoitussuunnitelman sekä laatia arvion turvakotipalveluiden kustannuksista. Selvityksen tarkoituksena on tukea valmisteilla olevaa hallituksen esitystä turvakotipalveluista. Hallituksen esityksen taustalla on valtioneuvoston päätös rakennepoliittisessa neuvottelussa 29.11.2013, jonka mukaan turvakotien rahoitus siirretään valtion vastuulle. Tämä selvitys on osa laajempaa turvakotipalveluiden valtakunnallistamishanketta (Turvakotihanke), jonka tavoitteena on tukea sekä turvakotipalvelulain valmistelua että lain toimeenpanoa.

Turvakotipalveluiden tarpeen arviointi on haastava tehtävä, sillä palveluiden käyttöä koskevat luvut eivät kuvaa riittävästi niiden tarvetta. Lähtökohtaisesti turvakotipalveluja on vähän suhteessa lähisuhdeväkivallan yleisyyteen Suomessa ja turvakotipalveluiden asiakasmäärä kertoo vain sen, missä määrin tarjolla olevia palveluja käytetään. Palveluiden tarjonnan puuttuessa ei ole kysyntäkään. Turvakotipalveluiden määrä ei vastaa kansainvälisiä suosituksia ja paikkamäärä on vähäinen verrattuna muihin pohjoismaihin. Lisäksi lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa on puutteellista. Lähisuhdeväkivallan uhrien avun tarvetta ei voida arvioida sosiaali- ja terveydenhuollon tilastoinnin pohjalta.

Vuonna 2010 valmistui ensimmäinen selvitys turvakotipalveluista Suomessa (STM selvityksiä 2010:1). Selvityksessä kävi ilmi lähisuhde- ja perheväkivallan uhreille tarjottavien turvakotipalveluiden hajanaisuus ja vaikea tavoitettavuus. Eri puolilla Suomea toimivat turvakodit ovat erilaisia kooltaan, toimintamuodoiltaan ja osittain työmenetelmiltäänkin. Tietoja turvakotipalveluista on edelleen vaikea saada, koska kattavaa rekisteriä palveluista ei ole saatavilla. Kattavimmat tiedot palveluista saadaan Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten ylläpitämistä turvakodeista, jotka tuottavat suurimman osan turvakotipalveluista. Alueellisilla, niin yksityiseltä kuin yhdistyspohjalta toimivilla, turvakodeilla tulee olla Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) lupa. Luvanvaraisten toimijoidenkin tiedot ovat vaikeasti määriteltävissä, koska toimilupa on määritelty ensi- ja turvakotipalveluille eikä erikseen turvakotipalveluille. Kuntien ylläpitämistä turvakotipalveluista ei ole mitään yhteisesti koottua tietoa. Sekä kuntien että yhdistysten turvakotipaikat on usein sijoitettu jonkun muun laitostoiminnan yhteyteen ja vain harva turvakotipalveluiden tuottaja on keskittynyt ainoastaan lähisuhde- ja perheväkivallan uhrien auttamiseen ja turvakotitoimintaan.

Turvakotipalveluiden tarvekartoitus perustuu tässä selvityksessä väestötilastojen pohjalta laskettuun Euroopan Neuvoston suositukseen turvakotipakkojen määristä sekä Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) naisiin kohdistunutta väkivaltaa ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (Optula) parisuhdeväkivaltaa koskeneeseen selvitykseen parisuhdeväkivallan yleisyydestä. Lisäksi käytössä on poliisin tietoon tulleen perheväkivallan määrä.

1. Turvakotipalveluiden nykytila

Turvakotipalveluiden nykytilan kuvaus perustuu päivitettyyn tietoon vuonna 2010 laaditun turvakotipalveluja koskevan selvityksen palveluiden tarjonnan osalta.

Tiedot turvakotien perhepaikoista ja asiakasmääristä on koottu aluehallintovirastoalueittain taulukkoon 1. Turvakotipalvelujen tarjontaa ja käyttöä on tarkasteltu aluehallintovirastoalueittain tarjonnan ja tarpeen alueellisen vertailtavuuden vuoksi, koska arviointi turvakotipalveluiden tarpeesta on selvityksessä toteutettu aluehallintovirastoalueittain. Turvakotipalveluiden tarjontaa arvioitaessa on kiinnitettävä paikkamäärien lisäksi huomiota turvakotipalvelujen laatuun ja turvakotipalvelujen tuottajaan. Turvakotipalvelut ovat sijoittuneet usein lastensuojelu- tai perhekuntoutustoiminnan yhteyteen. Turvakotipalveluihin erikoistunut tuottaja pystyy tarjoamaan turvakotiasiakkaalle paremmin suunnattua palvelua kuin lastensuojelu- tai perhekuntoutustoiminnan yhteyteen sijoitettu turvakoti. Suomessa oli vuonna 2013 26 turvakotipalveluita tarjoavaa tahoa. Suurin osa turvakotipalveluista tuotetaan yhdistyspohjalta. Kunnan järjestämänä turvakotipalveluita tarjoavat seuraavat kunnat tai kuntayhtymät: Joensuu, Kouvola, Kuopio ja Porvoo sekä Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä Kajaanissa ja Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri (Eksote) Lappeenrannassa. Yksityisten tuottamina turvakotipalveluita tarjoavat Betanian lastenkodin säätiö, Perhekuntoutuskeskus Ruusu, Lasten ja nuorten koti Kimppa ja Raudasmäen Sosiaalipalvelut.

Turvakotipalveluiden asiakasmäärät ja alueellinen sijoittuminen

Selvityksessä tarkastelun kohteena ovat turvakotipalveluiden osalta turvakotien tarjoamat perhepaikat. Suomi on saanut Euroopan neuvostolta huomautuksia nimenomaan turvakotien perhepaikkojen riittämättömyydestä. Perhepaikkoja oli Suomessa vuonna 2013 tarjolla 118. Lähes puolet perhepaikoista sijoittuu Etelä-Suomen aluehallintovirastoalueelle kuten myös turvakotien asiakkuudet. Vuonna 2013 pääkaupunkiseudun turvakoti Helsingissä oli asiakasmäärältään selkeästi suurin turvakoti (431 asiakasta). Tampereen (345 asiakasta), Vantaan (209 asiakasta) ja Turun (228 asiakasta) turvakodit ovat myös asiakasmääriltään suuria samoin kuin maahanmuuttajia palveleva Turvakoti Mona (157 asiakasta) Helsingissä.

Tarkasteltaessa turvakotiasiakkaiden jakautumista käyttäjäryhmittäin naisiin, miehiin ja lapsiin on huomioitava erityisesti lasten suuri osuus turvakotipalveluiden käyttäjänä. Turvakotiasiakkaita oli vuonna 2013 noin kolme tuhatta ja näistä lapsia puolet. Naisia asiakkaista oli noin 1300 ja miehiä hieman alle sata. Turvakotipalveluita suunniteltaessa erilaiset käyttäjäryhmät olisi huomioitava palvelujen mitoittamiseksi ja laadun kehittämiseksi. Turvakotipalveluiden tarjontaa ja asiakasmääriä arvioitaessa on tärkeää huomata tarjonnan ja tarpeen välinen yhteys. Mitä runsaammin tarjontaa on saatavana sitä paremmin turvakotipalveluita tarvitsevat asiakkaat osaavat apua hakea. Toisaalta tarjonnan ollessa riittämätön vakavassakin tilanteessa asiakkaat jäävät ilman kipeästi tarvitsemaansa palvelua.

Taulukko 1. Turvakotipalvelujen perhepaikat ja asiakkaitten määrät aluehallintovirastoalueittain vuonna 2013.

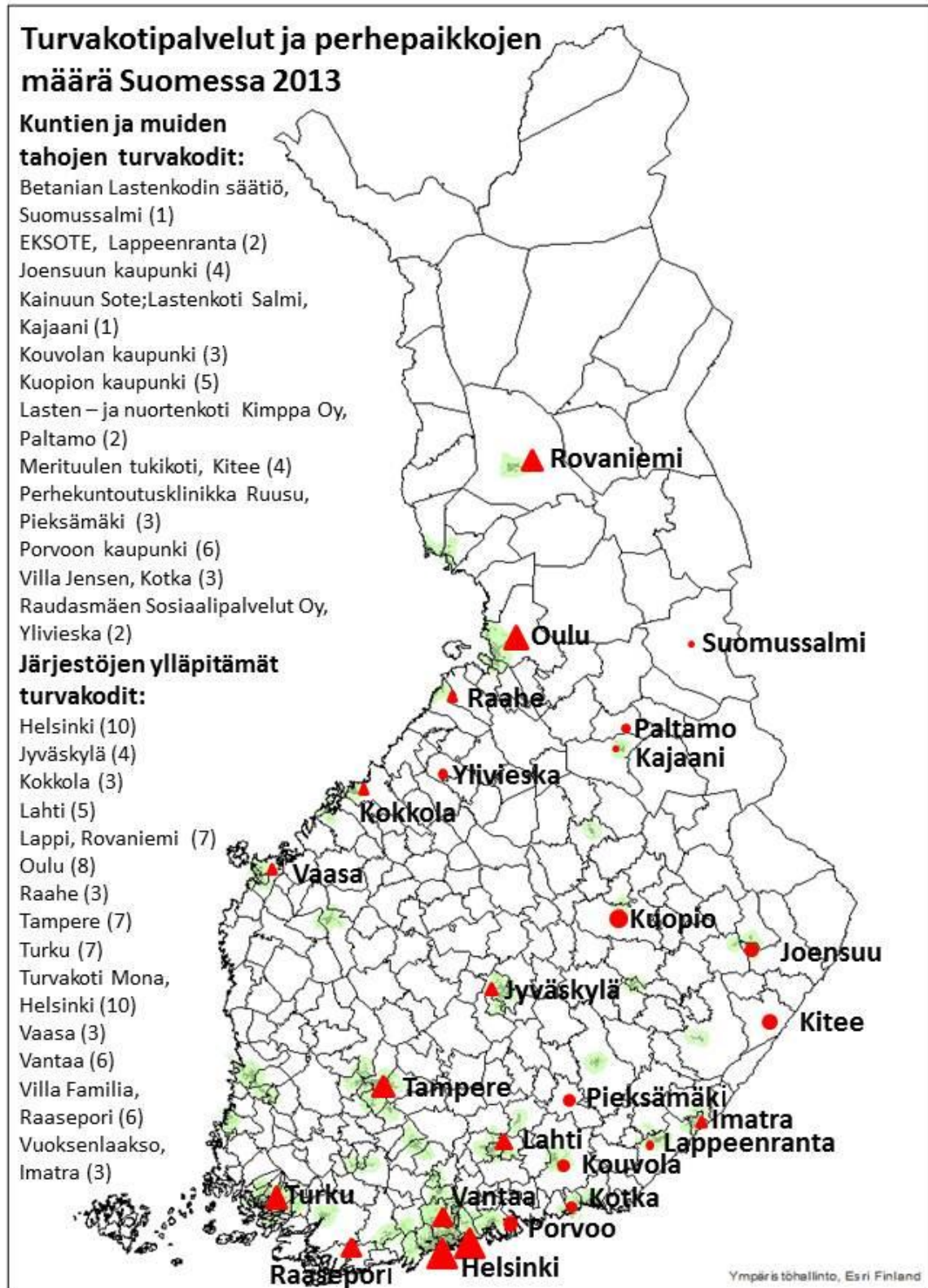
<u>Etelä-Suomen</u> <u>aluehallintovirasto</u>	Perhepaikat	Asiakkaat	Naiset	Miehet	Lapset
Lahden ensi- ja turvakoti, Lahti	5	186	86	7	93
Lappeenrannan turvakoti, Lappeenranta	2	51	23	2	26
Pääkaupungin turvakoti, Helsinki	10	431	175	3	253
Turvakoti Mona-koti, Helsinki	10	157	83	-	74
Porvoon turvakoti, Porvoo	6	112	57	5	50
Vantaan turvakoti, Vantaa	6	209	95	1	113
Villa Familia, Karjaa	6	42	19	1	22
Vuoksenlaakson ensi- ja turvakoti, Imatra	3	17	15	1	1
Kouvolan turvakoti, Kouvola	3	46	26	1	19
Villa Jensen, Kotka	3	24	14	0	10
<u>Yhteensä</u>	<u>54</u>	<u>1275</u>	<u>593</u>	<u>21</u>	<u>661</u>
<u>Itä-Suomen</u> <u>aluehallintovirasto</u>					
Joensuun turvakoti, Joensuu	4	79	38	0	41
Kuopion kaupunki: Alavanmäen turvakoti	5	145	47	26	72
Merituulen tukikoti, Kitee	4	9	4	0	5
Perhekuntoutuslinikka Ruusu, Pieksämäki	3	47	11	2	24
<u>Yhteensä</u>	<u>16</u>	<u>280</u>	<u>53</u>	<u>2</u>	<u>70</u>
<u>Lapin aluehallintovirasto</u>					
Lapin ensi- ja turvakoti, Rovaniemi	7	135	51	13	51
<u>Yhteensä</u>	<u>7</u>	<u>135</u>	<u>51</u>	<u>13</u>	<u>51</u>
<u>Lounais-Suomen</u> <u>aluehallintovirasto</u>					
Turun ensi- ja turvakoti, Turku	7	228	107	5	116
<u>Yhteensä</u>	<u>7</u>	<u>228</u>	<u>107</u>	<u>5</u>	<u>116</u>
<u>Länsi- ja Sisä-Suomen</u> <u>aluehallintovirasto</u>					
Keski-Suomen ensi- ja turvakoti, Jyväskylä	4	148	70	1	77
Kokkolan ensi- ja turvakoti, Kokkola	3	70	31	7	32
Tampereen ensi- ja turvakoti, Tampere	7	345	158	4	183
Vaasan ensi- ja turvakoti, Vaasa	3	116	48	2	66
<u>Yhteensä</u>	<u>17</u>	<u>679</u>	<u>307</u>	<u>14</u>	<u>358</u>
<u>Pohjois-Suomen</u> <u>aluehallintovirasto</u>					
Oulun ensi- ja turvakoti, Oulu	8	224	107	6	111
Raahen ensi- ja turvakoti ry, Raahen	3	47	14	1	32
Betanian lastenkodinsäätiö, Suomussalmi	1	6	2	1	3
Lasten- ja nuorten koti Kimppa Oy, Melalahti	2	0	0	0	0
Raudasmäen sosiaalipalvelut Oy, Ylivieska	2	-	-	-	-
Kainuun SOTE, Kajaani	1	-	-	-	-
<u>Yhteensä</u>	<u>17</u>	<u>277</u>	<u>123</u>	<u>8</u>	<u>146</u>
<u>KOKO MAA YHTEESÄ</u>	<u>118</u>	<u>2874</u>	<u>1281</u>	<u>89</u>	<u>1474</u>

Tarkasteltaessa turvakotipalveluiden maantieteellistä sijoittumista Suomen kuntapohjaisella kartalla vuonna 2013 havaitaan turvakotipalveluiden sijoittuvan Etelä-Suomeen ja rannikkoalueille. Turvakotipalvelut ovat pääsääntöisesti sijoittuneen kaupunkialueille. (Kuva 1.).

Lapin aluetta palvelee ainoastaan Lapin turvakoti Rovaniemellä. Pohjois-Suomen palvelutarjonnasta vastaavat pääasiassa Oulun ja Raahen turvakodit, joiden lisäksi palveluita tarjotaan Kajaanissa, Suomussalmella, Paltamossa ja Ylivieskassa. Länsi-Suomen väestöä palvelee kaksi turvakotia Kokkolassa ja Vaasassa. Lounais-Suomen osalta palvelut ovat lähinnä Turussa sijaitsevan turvakodin varassa. Sisä-Suomessa palveluita tarjoavat Jyväskylän ja Tampereen turvakodit. Itä-Suomen turvakotipalveluiden tarjonta painottuu Joensuun ja Kuopion turvakoteihin. Lisäksi turvakotipalveluita tarjotaan Pieksämäellä ja Kiteellä. Helsingin ja Vantaan turvakodit ovat paikka- ja asiakasmäärältään maan suurimpia. Lisäksi Etelä-Suomen aluetta palvelevat Lahden, Lappeenrannan, Kouvolan, Kotkan, Porvoon, Raaseporin ja Vuoksenlaakson Imatralla toimiva turvakoti sekä maahanmuuttaja-asiakkaille suunnattu Turvakoti Mona Helsingissä.

Turvakotipalveluiden alueellisen sijoittumisen lisäksi on tärkeää huomata turvakotipalveluiden laadun alueelliset erot. Pohjois- ja Itä- Suomeen sekä Länsi-Suomeen sijoittuvat turvakotipalvelut ovat harvalukuisuuden lisäksi myös asiakaspaikoiltaan pieniä pääasiassa alle seitsemän perhepaikkaa sisältäviä turvakoteja. Näissä turvakodeissa palvelut on usein yhdistetty muun toiminnan, kuten lastensuojelun- ja perhekuntoutuksen yhteyteen.

Maan kattavan turvakotipalveluverkoston luomiseksi on edellä esitettyjen turvakotien alueellisen sijoittumisen lisäksi tärkeää huomioida alueelliset erityispiirteet sekä palvelutarjonnan laadun ja tarpeen kohtaaminen alueittain.

Kuva 1. Turvakotipalveluiden sijoittuminen ja turvakotien perhepaikkojen määrä. Vihreät alueet ovat kaupunkialueita.

2. Arvio turvakotipalveluiden tarpeesta

Turvakotipalveluiden saatavuuden ja tarpeen arviointi tilastotietojen perusteella sisältää monia tilastotiedon laatuun liittyviä epäluotettavuustekijöitä. Lähisuhdeväkivalta ilmiönä on vaikeasti tilastoitava sen moniulotteisuuden ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvän salailun takia. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa lähisuhdeväkivalta jää usein muiden ongelmien taakse ja siten huomioimatta. Tämän vuoksi merkittävä osa lähisuhdeväkivallasta jää tilastoimatta.

Väkivaltaa koskevan tiedon tilastoinnin puutteellisuuteen on kiinnitetty huomiota kansallisissa ohjelmissa. Sisäisen turvallisuuden ohjelman seurannassa vuosina 2004–2007 tuli esille turvallisuutta kuvaavien mittareiden kehitystarve. Tämän pohjalta laaditussa selvityksessä ilmeni, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmissä kerätty tilastotieto väkivallasta puuttuu kokonaan tai on hyvin puutteellista. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa 2008–2011 tavoitteeksi otettiin riittävän tiedon varmistaminen väkivallan vastaisen työn pohjaksi. Sosiaali- ja terveysministeriön ja Kuntaliiton ohjeistuksella 2008 on kuntia kehoitettu lähisuhde- ja perheväkivallan tilastoinnin kehittämiseen. (Piispa 2011, 39–40).

Tässä selvityksessä lähisuhde- ja perheväkivallan yhtenäisten käytäntöjen puuttuminen väkivallan tilastoinnissa toimijoiden kesken tuli esille selvitettäessä sosiaalipäivystyksiin tulleiden perheväkivaltatapausten määrää. Joidenkin sosiaalipäivystysten osalta tilastointi puuttui kokonaan ja tilastointi oli epäyhtenäistä. Lisäksi joissain tapauksissa viranomaisten tilastoinneissa on päällekkäisyyksiä.

Turvakotipalveluiden saatavuudesta on turvakotien osalta käytettävissä Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten ylläpitämien turvakotien vertailtavat ja kattavat tilastotiedot koskien paikka- ja asiakasmääriä. Muiden tahojen ylläpitämistä turvakodeista on tilastot kerätty kunkin turvakodin osalta erikseen. Turvakotipalveluiden saatavuudesta kertoo osaltaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet:in kunnittaiset turvakotien käyttöä koskevat tilastot.

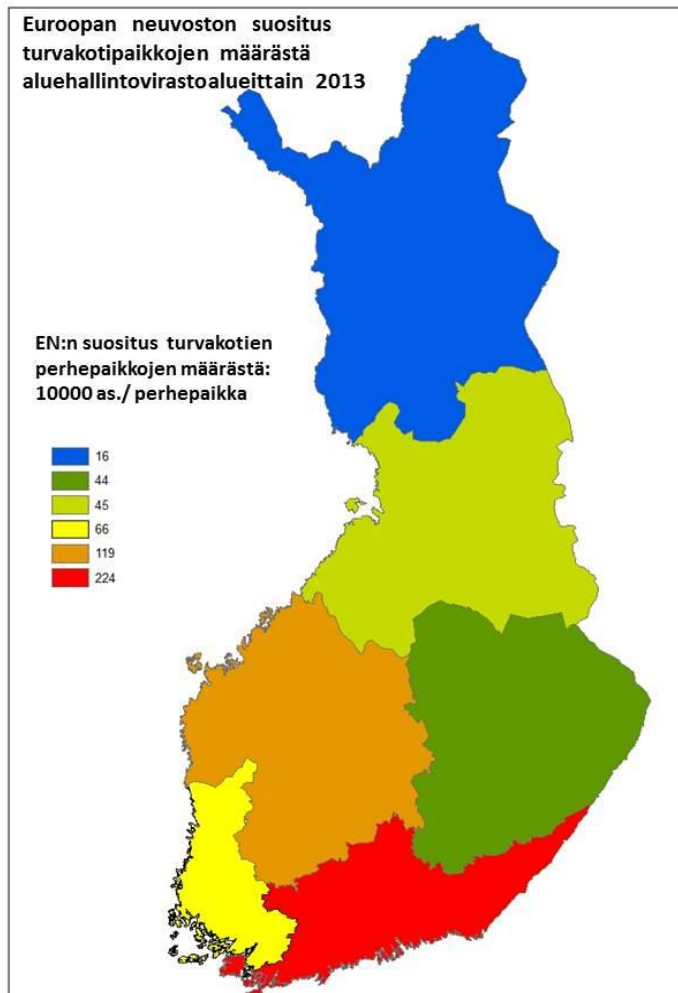
Turvakotitarpeen arviointi perustuu selvityksessä alueen väestöpohjaan. Väestöstä on saatavissa luotettava ja eri aluetasoilla vertailtavissa oleva Tilastokeskuksen ja SOTKANet:in tilastoaineisto. Parisuhdeväkivallan määrää arvioidaan väestötiedoista pohjautuen Euroopan Unionin perusoikeusviraston (FRA) 2014 julkaisemaan selvitykseen naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta sekä Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (Optula) selvitykseen naisten ja miesten kokemasta parisuhdeväkivallasta. Euroopan Neuvoston suositus turvakotien määrästä perustuu myös väestöpohjaan. Suosituksen mukaan 10 000 asukasta kohden olisi oltava vähintään yksi turvakodin perhepaikka. Euroopan neuvoston suosituksen mukaan Suomessa tulisi olla vähintään 514 turvakotien perhepaikkaa. Tällä hetkellä toimivien turvakotipalveluiden tarjoamat 118 perhepaikkaa vastaavat vain viidennestä suositellusta määrästä.

Aluetasoinen palveluiden tarpeen ja tarjonnan vastaavuuden arviointi on tärkeää pyrittäessä kehittämään koko maan kattava turvakotiverkosto. Turvakotipalveluiden tarvetta on päädytty

selvityksessä tarkastelemaan aluehallintovirastoalueittain. Valitulla aluetasolla turvakotitarpeen ja turvakotitarjonnan vastaavuuden tarkastelu on mielekästä. Alueellista jakautumista on tarkasteltu paikkatietoanalyysin menetelmin ja havainnollistettu teemakartoin ArcGIS- paikkatieto-ohjelmiston avulla.

Turvakotipalveluiden tarve alueittain

Aluehallintovirastoalueittain tarkasteltuna väestömäärään pohjautuva suositus jakaa alueet vähäisen, keskimääräisen ja suuren turvakotipalvelutarpeen alueiksi. Lapin aluehallintoalueella suositusten mukainen turvakotitarve on ainoastaan 16 turvakotien perhepaikkaa ja vastaavasti Etelä-Suomen aluehallintovirastoalueella 211 perhepaikkaa. Länsi- ja Keski-Suomen aluehallintovirastoalue erottuu myös korkean turvakotitarpeen alueena suosituksena 132 perhepaikkaa. Pohjois-Suomen, Itä-Suomen ja Lounais-Suomen aluehallintoalueet ovat turvakotisuosituksen mukaan samaa suuruusluokkaa turvakotitarpeen osalta. (Kuva 2).

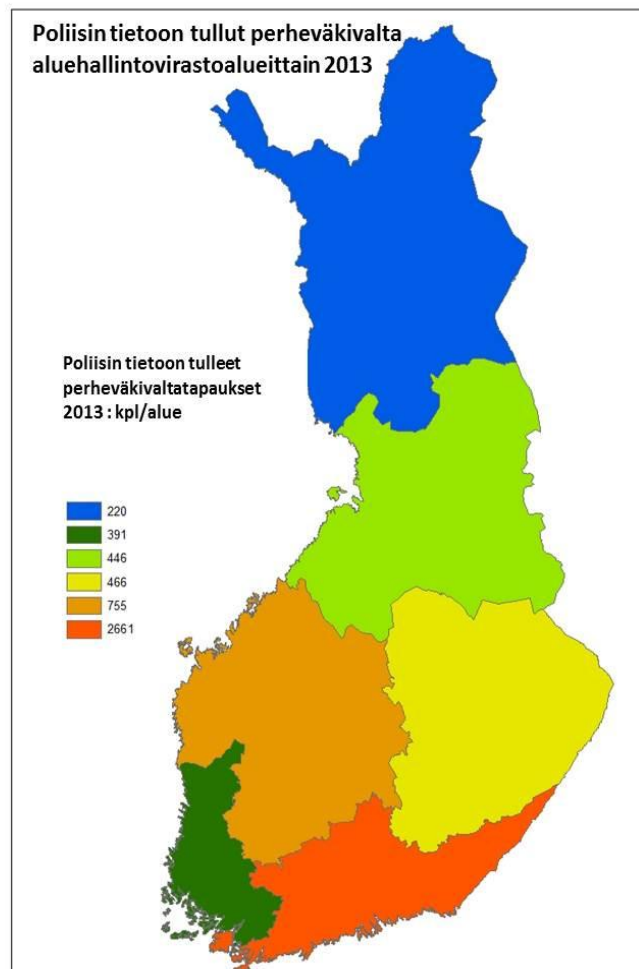

Kuva 2. Euroopan neuvoston suositus turvakotien perhepaikkojen määrästä Suomessa 2013 (laskennallinen arvio).

Poliisin tietoon tulleet perheväkivaltatapaukset

Samat alueelliset erot turvakotitarpeessa näkyvät myös tarkastelussa poliisin tietoon tulleen perheväkivallan pohjalta. Lapin aluehallintoviraston alueella on selkeästi pienempi poliisin tietoon tulleiden perheväkivaltatapauksen määrä kuin muualla. Vuonna 2013 ilmoitettiin ainoastaan 220 perheväkivaltatapausta, joka verrattuna Etelä-Suomen yli 2600 perheväkivaltatapaukseen on pieni. Etelä-Suomen perheväkivaltatapauksen määrä on merkittävä verrattuna myös toiseksi suurimman Länsi- ja Sisä-Suomen noin 750 tapaukseen. Lounais-, Pohjois- ja Itä-Suomi ovat poliisin tietoon tulleiden perheväkivallan osalta samaa suuruusluokkaa.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (Optula) vuoden 2012 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vain harvasta parisuhdeväkivaltatapauksesta ilmoitetaan poliisille. Naisten osalta kymmenen prosenttia ja miesten osalta kolme prosenttia parisuhdeväkivallasta tuli poliisin tietoon. (Danielsson & Salmi 2013).

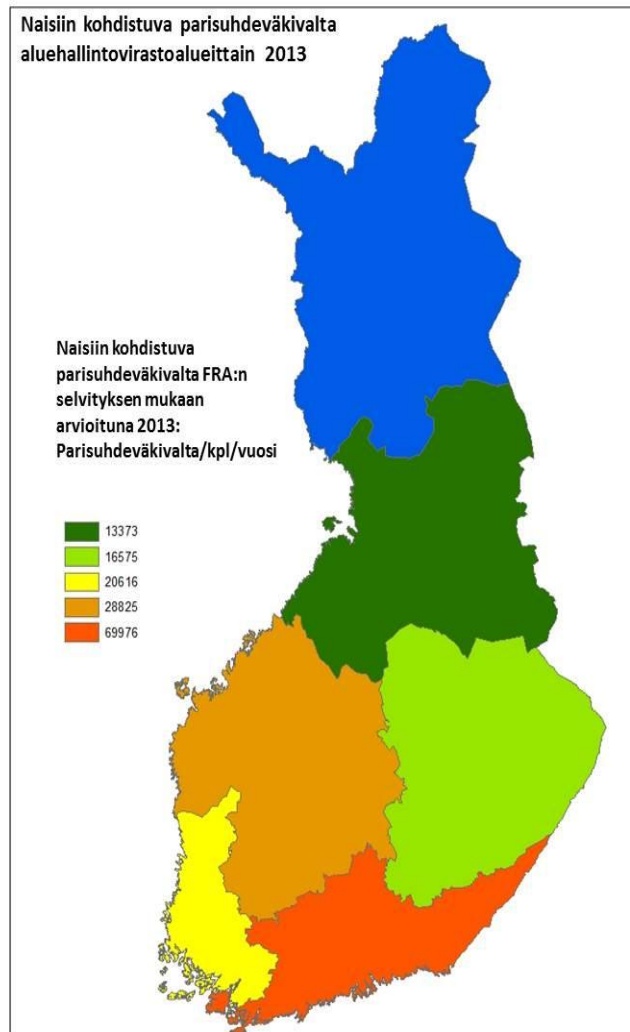

Kuva 3. Poliisin tietoon tulleet perheväkivaltatapaukset Suomessa 2013.

Parisuhdeväkivallan yleisyys väestötutkimuksissa

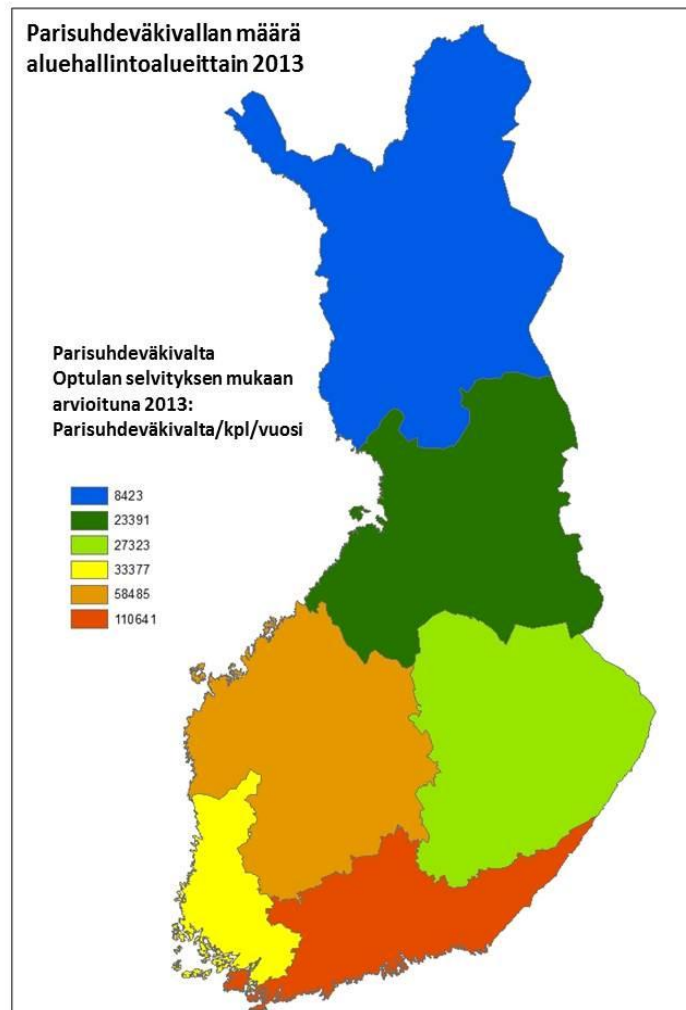
Koska poliisille ilmoitetaan vaan murto-osa parisuhdeväkivallasta on tärkeää tarkastella väkivallan yleisyyttä myös väestökyselyn perusteella. Turvakotiasiakkaista suuri osuus on naisia ja siksi turvakotitarvetta varten on erityisen tärkeää arvioida naisiin kohdistunutta parisuhdeväkivaltaa. Parisuhdeväkivallan määrää on arvioitu aluehallintovirastoalueittain pohjautuen Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) selvitykseen naisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta (Kuva 4). Sen mukaan 7,9 % prosenttia naisista on kokenut viimeisen kahdentoista kuukauden aikana parisuhdeväkivaltaa. (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2013).

Arvio naisten kokemasta parisuhdeväkivallan määrästä perustuu väestöpohjaan ja edelleen aluehallintovirastoalueittain näkyvät selkeät erot. Määrälliset erot alueittain ovat suuret. Etelä-Suomen arviolta yli 66 000 parisuhdeväkivaltatapausta on korkea muihin alueisiin verrattuna. Lapissa naisiin kohdistuvia parisuhdeväkivaltatapauksia on arviolta noin 4 800 tapausta vuodessa.

Kuva 4. Naisiin kohdistuneen parisuhdeväkivallan määrä Suomessa 2013 (laskennallinen arvio).

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (Optulan) Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 4,8 % väestöstä kokee parisuhdeväkivaltaa vuosittain. Turvakotitarpeen arviointia varten laskettiin parisuhdeväkivallan määrä väestöstä aluehallintovirastoalueittain. Alueellinen jakautuminen noudattaa samaa linjaa muiden tarpeen arviointiin käytettyjen muuttujien kanssa (Kuva 5). Parisuhdeväkivallan määrä sen sijaan huomattavasti nousee kertoen turvakotipalveluiden tarjonnan haastavuudesta. Optulan selvityksen pohjalta Etelä-Suomen aluehallintovirastoalueella oli arviolta lähes 110 600 parisuhdeväkivaltatapausta viimeksi kuluneen kahdentoista kuukauden aikana.

Kuva 5. Parisuhdeväkivallan määrä Suomessa 2013 (laskennallinen arvio).

3. Turvakotipalveluiden saatavuuden ja tarpeen kohtaaminen alueittain

Turvakotipalveluiden tarjonnan ja tarpeen alueellisen tarkastelun lisäksi on kiinnitettävä huomioita tarpeen ja tarjonnan kohtaamiseen alueittain. Taulukossa 2 on laskettu prosentuaalinen osuus tällä hetkellä olemassa olevien turvakotien perhepaikkojen määrästä suhteessa Euroopan neuvoston suosituksiin.

Turvakotipalveluiden määrä kattaa hyvin heikosti Euroopan neuvoston suositukset. Millään alueella turvakotipaikat eivät vastaa puolta annetuista suosituksista. Euroopan neuvosto ja YK:n CEDAW komitea ovat huomauttaneet jo vuosia Suomea turvakotipalveluiden riittämättömyydestä ja alueellisesti epätasaisesta jakautumisesta.

Taulukko 2. Turvakotipalveluiden kattavuus aluehallintovirastoalueittain Suomessa 2013.

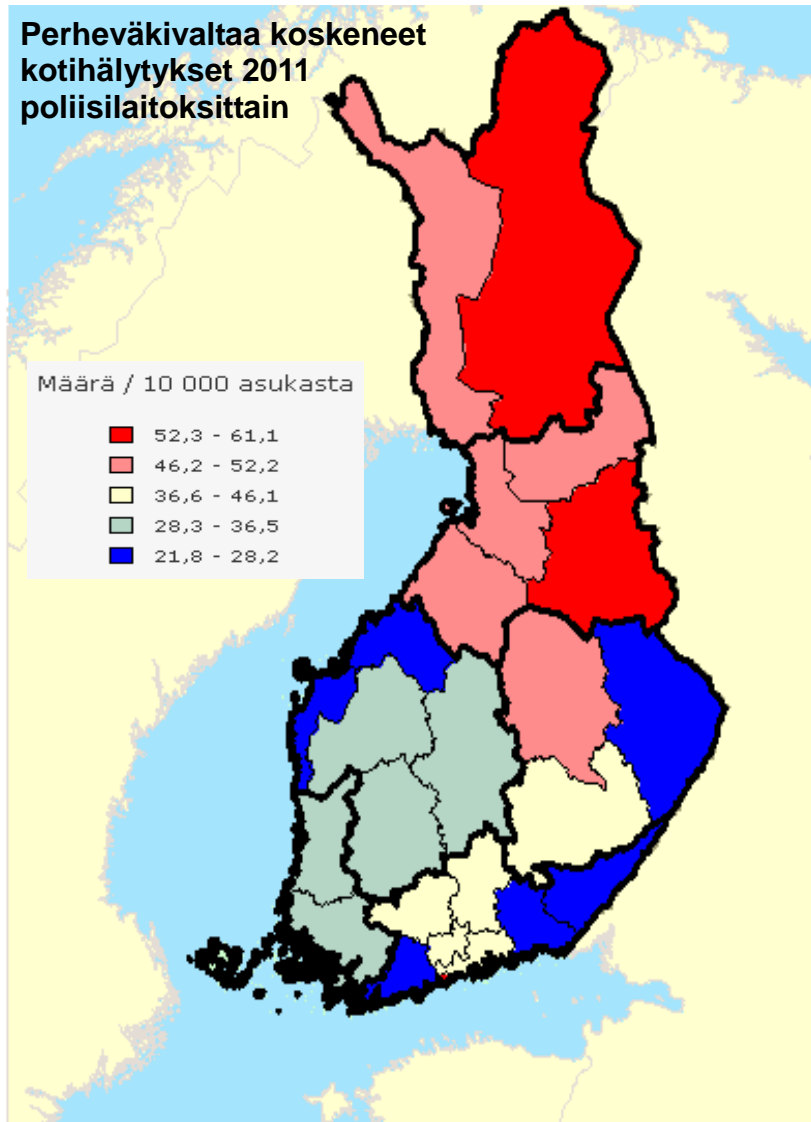
Aluehallintoalue	Perhepaikat (N)	EN:n suositus (N)	Palveluiden kattavuus suosituksesta (%)
Etelä-Suomen aluehallintovirasto	54	224	24
Itä-Suomen aluehallintovirasto	16	44	36
Lapin aluehallintovirasto	7	16	44
Lounais-Suomen aluehallintovirasto	7	66	11
Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallinto virasto	17	119	14
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto	17	45	38
Yhteensä	118	514	23

Lapin aluehallintoviraston alueella turvakotipalvelutarjonta kattaa 44 prosenttia suositellusta perhepaikkojen määrästä. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueella kattavuus on 38 prosenttia ja Itä-Suomen alueella 36 prosenttia. Muilla alueilla kattavuus jää alle 20 prosentin. Heikoin kattavuus on Lounais-Suomessa, missä turvakotipalveluiden tarjonta on ainoastaan 11 prosenttia suositellusta. Länsi- ja Sisä-Suomen 14 prosentin ja Etelä-Suomen 24 prosentin kattavuudet jäävät mataliksi, vaikka määrällisesti turvakotipalveluiden tarjontaa näillä alueilla on eniten. Keskimäärin aluehallintovirastoalueittain arvioitaessa turvakotipalvelut kattavat 23 prosenttia Euroopan neuvoston suosituksista.

Turvakotipalveluiden riittävyyden alueellisessa vertailussa on huomioitava määrällisten tekijöiden lisäksi alueiden erityispiirteet. Harvaan asutuilla alueilla kattavuusprosentit ovat korkeimpia, mutta asettavat vaatimuksia turvakotipalveluiden laadulle tarpeen ja tarjonnan kohtaamisen näkökulmasta. Samoin tiheästi asutun Etelä-Suomen alueen turvakotipalvelutarjonta kohtaa laadullisia haasteita, kuten maahanmuuttajaväestön huomioiminen.

Parisuhdeväkivallan määrän alueellisiin eroihin vaikuttaa myös väestömäärästä riippumattomat tekijät. Tarkasteltaessa perheväkivaltaa koskeneiden kotihälytysten suhteellista osuutta poliisilaitoksittain havaitaan selkeitä alueellisia eroja Pohjois- ja Etelä-Suomen välillä (Kuva 6).

Väestöön suhteutettuna perheväkivaltaa koskevia kotihälytyksiä tehdään Pohjois- Suomessa lähes puolet enemmän verrattuna Etelä-Suomen alueisiin. Kotihälytysten määrässä havaittavat alueelliset erot eivät näkyneet silloin kun palvelutarvetta tarkasteltiin pelkästään parisuhdeväkivallan yleisyydellä alueittain. Nämä erot kertovat niistä alueellisista piirteistä, jotka olisi tärkeä huomioida turvakotipalveluiden kehittämisessä.

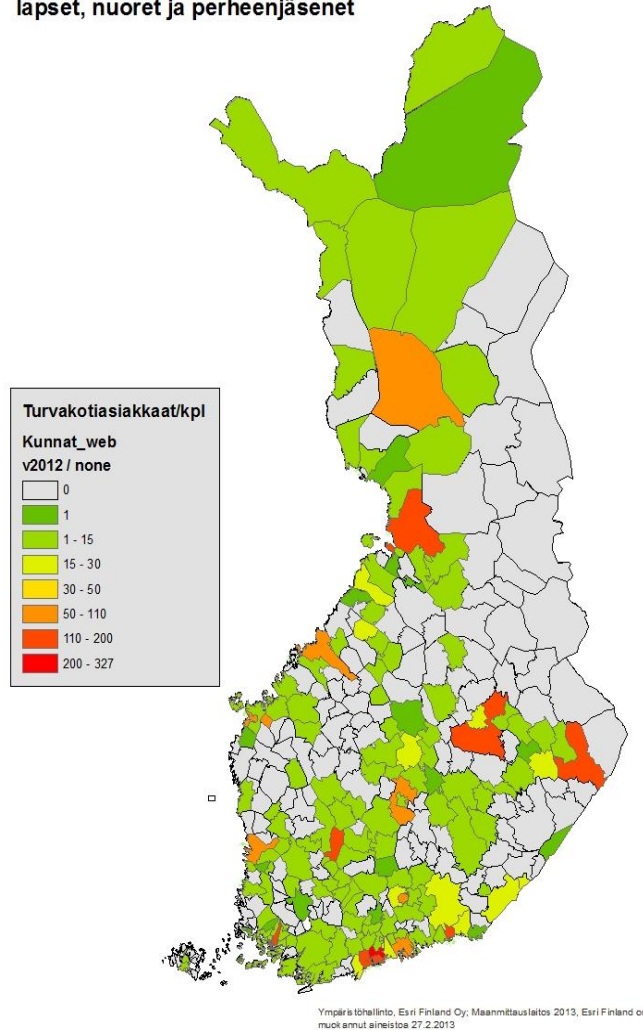

Kuva 6. Perheväkivaltaa koskeneet kotihälytykset poliisilaitoksittain vuonna 2011 väestöön suhteutettuna (Sisäministeriö PATIO- paikkatietojärjestelmä).

Turvakotipalveluiden tarjonnan ja tarpeen kohtaamisen arviointi alueittain on monella tavalla haasteellista. Määrällisten ja laadullisten tekijöiden lisäksi palvelutarjonta itsessään vaikuttaa tarjonnan ja tarpeen kohtaamiseen. Kun turvakotipalveluita on alueella saatavilla, tarve näyttäytyy eri tavalla. Havainnollisesti tämän tuo esille kartta turvakotiasiakkaiden määristä kunnittain

Suomessa 2012. Turvakotiasiakkaita on eniten siellä, missä on turvakotipalveluita tarjolla. Ennen kaikkea kartta kuitenkin kertoo siitä, että ellei turvakotitarjontaa ole, ei myöskään ole turvakotiasiakkaita, vaikka parisuhdeväkivaltaa onkin. (Kuva 7)

Turvakodeissa vuoden 2012 aikana hoidossa olleet lapset, nuoret ja perheenjäsenet

Kuva 7. Kuntien turvakotiasiakkuudet vuonna 2012. (Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet).

4. Turvakotipalveluiden kustannusarvio ja sijoitussuunnitelma palveluvajeen kattamiseksi

Valtioneuvoston rakennepoliittisessa neuvottelussa 29.11.2013 päätettiin, että turvakotipalveluiden kustannusvastuu tulee siirtymään valtiolle. Tavoitteena on maan kattavan turvakotipalveluverkoston luominen olemassa olevat turvakotipalvelut huomioonottaen. Turvakoteja tulisi olla riittävästi alueen väestön tarpeisiin ja palveluita järjestettäessä alueelliset erityispiirteet olisi huomioitava. Turvakotipalveluja suunniteltaessa on otettava huomioon sosiaali- ja terveystalouden uudistus.

Turvakotipalveluiden kustannuksia arvioitaessa on käytössä Ensi- ja turvakotien liiton tiedot kuntien turvakotipalveluihin käyttämistä kustannuksista. Vuonna 2013 kunnat ovat käyttäneet turvakotipalveluihin Ensi- ja turvakotien liiton kahdentoista turvakodin osalta noin kuusi miljoonaa euroa. Yhden turvakodin osalta kustannukset ovat keskimäärin puoli miljoonaa euroa. Vuonna 2013 keskimääräinen hoitopäivämaksu oli 163 euroa ja keskimääräinen asiakkuuden kesto 17 päivää. Ensi- ja turvakotien liiton asiakasmäärä oli 2 158. Yhteensä Suomessa oli vuonna 2013 noin 2 900 turvakotiasiakasta ja turvakotipalveluiden kustannukset Ensi- ja turvakotien liiton tunnuslukuja käyttäen lähes kahdeksan miljoonaa euroa.

<i>Hoitopäivämaksun keskiarvo (euroa)</i>	<i>163</i>
<i>Asiakkuuden keston keskiarvo (päiviä)</i>	<i>17</i>
<i>Ensi- ja turvakotien liiton turvakotien asiakkaat</i>	<i>2158</i>
<i>Ensi- ja turvakotien liiton turvakotien kustannukset (euroa)</i>	<u>5979818</u>
<i>Kaikki turvakotien asiakkaat 2013</i>	<i>2874</i>
<i>2874 asiakasta*163 euroa*17 vrk</i>	

Arvio turvakotien kustannuksista 2013 asiakasmäärällä yhteensä (euroa) 7963854

Turvakotipalveluiden järjestämistä varten on vuodelle 2015 ehdotettu määrärahoja kahdeksan miljoonaa euroa. Kahdeksan miljoonan määräraha pitäisi turvakotipalveluiden perhepaikkamäärän lähes entisellä tasolla nykyisillä järjestelyillä. Turvakotien määrän nostaminen Euroopan neuvoston suosituksia vastaavalla tasolle tarkoittaa turvakotipalveluiden järjestämiseen käytettävän määrärahan nostamista. Euroopan neuvoston suositusten mukaisen 514 turvakotien perhepaikan toteutuminen edellyttäisi noin 40 000000 euron määrärahaa vuositasolla.

Turvakotipalveluiden järjestämisessä resurssien vähäisyydestä johtuen turvakotipalveluiden käytön tehostaminen on välttämätöntä. Arvioitaessa turvakotipalveluiden järjestämiseen varatun kahdeksan miljoonan euron mahdollisimman tehokasta käyttöä, mahdollistaisi se turvakotien perhepaikkojen lisäämisen.

Turvakotipalveluiden tuottamiseen soveltuvan turvakodin minimikoko mitoittuu seitsemään paikkaan turvakotien henkilöstömäärää koskevien laatusuositusten mukaan. Lastensuojelun ympärivuorokautisen hoidon valvontaohjelman mukaan tuki- ja ohjaustyötä tekevän henkilökunnan minimimääräksi on määritelty yksi työntekijä perhettä kohden (Valvira 2012b). Ympärivuorokautisen vuorotyön mahdollistamiseksi olisi työntekijöitä oltava vähintään seitsemän. Ympärivuorokautisen hoidon järjestämiseksi turvakotipalveluita on usein jouduttu sijoittamaan muun laitoshoidon mm. lastensuojelun- ja perhekuntoutuksen yhteyteen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Hyvinvoinnin tutkimuskeskus 2013: 25–26)

Kahdeksan miljoonan euron määrärahalta olisi mahdollista toteuttaa noin kahdenkymmenen turvakodin toiminta, jos kustannukset lasketaan laatusuosituksen täyttävän seitsemänpaikkaisen turvakodin mukaan. Tämä lisäisi turvakotien perhepaikkojen määrää lähes viidenneksellä.

$365\text{päivää} * 163\text{ euroa} * 7\text{ perhepaikka} = 416\,465\text{ euroa}$

$8\,000\,000\text{ euroa} / 416\,465\text{ euroa} = 19,2$ noin 20 seitsemänpaikkaista turvakotia.

$20 * 7 = 140$ turvakotien perhepaikkaa.

Turvakotipalveluiden sijoittaminen palvelutarpeen arviointiin perustuen

Turvakotipalveluiden järjestämisessä ja sijoittamisessa lähtökohtana ovat jo olemassa olevat palvelut. Turvakotipalvelut eivät millään alueella vastaa suosituksia tai turvakotipalveluiden tarvetta. Turvakotipalveluita järjestettäessä on siksi tärkeää arvioida palveluiden kattavuutta alueittain ja turvakotipalveluiden alueellista sijoittumista.

Taulukossa 3 tarkastellaan turvakotien perhepaikkojen sijoittumista ja toimenpide-ehdotuksia. Taulukkoon on laskettu ehdotukset uusien perhepaikkojen määrästä. Laskelmassa on käytetty pohjana Optulan parisuhdeväkivallan yleisyyttä kuvaavia tietoja, joista on laskettu aluehallintovirastoittain väkivallan kokijoiden suhteelliset osuudet. Kustannusarvion mukaiset 140 perhepaikkaa on jaettu aluehallintovirastoalueittain parisuhdeväkivallan yleisyyden suhteellisen osuuden mukaan. Pienimmät kattavuusprosentit ovat Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueella, missä yksi turvakoti kattaa vain kymmenesosan väestön palvelutarpeesta. Länsi- ja Sisä-Suomen osalta kattavuus on lähes yhtä heikko, vaikka alueella toimii neljä turvakotia. Myös Etelä-Suomessa kattavuus on huomattavasti heikompi kuin Lapin ja Pohjois-Suomen sekä Itä-Suomen harvaan asutuilla alueilla, vaikka valtaosa turvakotipaikoista on Etelä-Suomen alueella. (Taulukko 2).

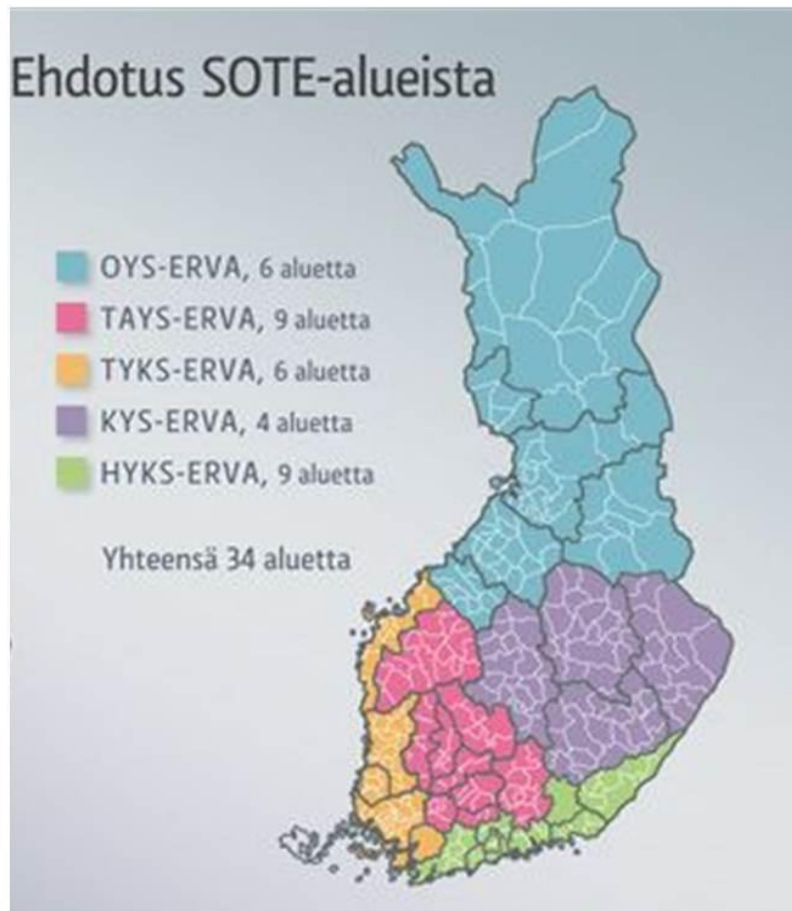
Ehdotuksen mukaan turvakotipaikkoja lisättäisiin Etelä-, Lounais- ja Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastojen alueilla.

Taulukko 3. Turvakotien perhepaikkojen määrä, parisuhdeväkivallan yleisyys ja parisuhdeväkivallan osuuden perusteella lasketut perhepaikkojen määrät sekä toimenpide-ehdotukset aluehallintovirastoalueittain sekä ERVA- alueittain.

Aluehallintoalue/ ERVA-alue	Perhepaikat (N)	Parisuhdeväkivalta- tapaukset Optulan mukaan (N)	Parisuhdeväkivallan osuus alueittain Optulan mukaan (%)	Perhepaikkojen jakaantuminen parisuhdeväki- vallan osuuden mukaan (N)	Toimenpide- ehdotukset
Etelä-Suomen aluehallintovirasto/ HYKS-ERVA	54	110641	42	59	uusi turvakoti
Itä-Suomen aluehallintovirasto/ KYS-ERVA	16	27323	11	15	keskittäminen/ etäturvakodit
Lapin aluehallintovirasto/ OYS-ERVA	7	8423	3	4	keskittäminen/ etäturvakodit
Lounais-Suomen aluehallintovirasto/ TYKS-ERVA	7	33377	13	18	uusi turvakoti
Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto/ TAYS-ERVA	17	58485	22	31	uusi turvakoti
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto/ OYS-ERVA	17	23391	9	13	keskittäminen/ etäturvakodit
Yhteensä	118	261640	100	140	

Turvakotipalveluiden kustannustehokas käyttö on edellytys turvakotien perhepaikkojen keskittämiselle. Lapin ja Pohjois-Suomen osalta on huomioitava harvaan asutun alueen ongelmat ja pitkät etäisyydet palveluita suunniteltaessa. Korkea väestömäärään pohjautuva kattavuusprosentti ei kerro harvaan asutuilla alueilla palveluiden todellisesta saavutettavuudesta. Näillä alueilla olisi kiinnitettävä huomio palveluiden saavutettavuuteen ja uusien toimintamuotojen kehittämiseen. Harvaan asuttujen alueiden tarpeisiin ollaan kehittämässä turvakotipalveluiden toimintamuodoksi turvakotien etäyksikköä. Turvakodin etäyksikkö on ympärivuorokautisen sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteyteen sijoitettu asunto, jonka hoitoprosessista vastaa turvakoti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013: 32).

Jatkossa turvakotipalveluja tulisi tarkastella osana sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukokonaisuutta. Sosiaali- ja terveydenhuollon erityisvastuualueet on ehdotettu muodostettavan yliopistosairaaloiden erityisvastuualueiden (ERVA) pohjalta (Kuva 8).

Kuva 8. Ehdotus sote- alueiden erityisvastuualueista, joiden pohjalta turvakotipalvelut tullaan järjestämään.

OYS-ERVA alueella toimisi nykyisistä palveluista kahdeksan turvakotipalveluita tarjoavaa tahoa. Palveluiden kattavuusprosentti on tällä alueella korkein. KYS-ERVA alueella sijaitsevat Itä-Suomessa olevat neljä turvakotia sekä Jyväskylän turvakoti. Alueen palveluiden kattavuus on toiseksi korkein. TAYS-ERVA alue on väestömäärältään suuri ja turvakotipalveluita tarjoavat vain Lahden ja Tampereen turvakodit. TYKS-ERVA alueen väestöä palvelevat ainoastaan Vaasan ja Turun turvakodit. Tällä alueella palveluiden kattavuus on matalin. HYKS-ERVA alueella on yhdeksän turvakotia.

Turvakotipalveluverkoston kehittämisessä olisi huomioitava erityisesti matalan palvelukattavuuden omaavien alueiden tilanteen parantaminen. Matalin palveluiden kattavuus on TYKS:n ja TAYS:n ERVA alueilla. HYKS-ERVA alueella toimii suuri osa turvakodeista, palveluiden kattavuusprosentti jää kuitenkin väestömäärään suhteutettuna matalaksi. Palveluiden saavutettavuuteen on kiinnitettävä huomiota OYS- ja KYS-ERVA alueilla. Näillä alueilla pitkät etäisyydet vaikuttavat palveluiden saatavuuteen ja esimerkiksi etäturvakotipalveluita olisi näillä alueilla kehitettävä.

Yhteenveto

Turvakotipalvelutarpeen ja tarjonnan kohtaamisen haastavuus on tullut selvityksessä esille usealla tavalla. YK:n CEDAW komitea on huomauttanut toistuvasti Suomea turvakotipalveluiden riittämättömyydestä ja epätasaisesta jakautumisesta. Parisuhdeväkivalta ilmionä on haasteellinen sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnalle. Parisuhdeväkivaltaa salaillaan ja se jää usein muiden ongelmien taakse ja tunnistamatta. Tämä näkyy myös parisuhdeväkivaltaa koskevan tilastoinnin puuttumisena ja puutteellisuutena. Tarkasteltaessa turvakotipalveluiden tarvetta palveluiden käytön pohjalta tulokset eivät kerro todellisesta tarpeesta. Turvakotipalveluiden osalta käyttöä on siellä, missä palveluita on tarjolla, vaikka parisuhdeväkivaltaa on joka puolella. Näin tarjonta vaikuttaa tarpeeseen ja toisaalta vakavankaan tarpeen osalta palveluiden puuttuessa apua ei haeta.

Turvakotipalveluita koskevat Euroopan neuvoston suositukset turvakotien perhepaikkojen osalta eivät ole ylimitoitettuja verrattaessa niitä turvakotitarvetta mittaaviin muihin muuttujiin. Parisuhdeväkivallasta kärsii Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) selvityksen mukaan vuosittain 7,9 prosenttia naisista ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (Optula) selvityksen mukaan parisuhdeväkivaltaa kokee vuosittain 4,8 prosenttia väestöstä. Suomessa vuoden aikana oli näiden selvitysten pohjalta noin 150 000 naiseen kohdistunutta parisuhdeväkivaltatapausta ja parisuhdeväkivaltaa yhteensä noin 260 000 tapausta vuonna 2013. Poliisin tietoon perheväkivaltatapausta tuli vuonna 2013 lähes 5 000. Turvakotien asiakasmäärä oli vuonna 2013 2 874 asiakasta, joista lapsia oli 1 474. Näiden lukujen pohjalta Euroopan neuvoston suositus 514 turvakotien perhepaikasta ei ole ylimitoitettu. Tämän hetkinen turvakotipalvelutarjonta on ainoastaan 118 perhepaikkaa, eikä määrä riitä vastaamaan suosituksia saati tarvetta.

Turvakotipalveluiden järjestämisessä tarpeen ja tarjonnan kohtaamiseen sisältyvien ongelmien lisäksi alueelliset erot asettavat haasteita. Turvakotipalveluverkoston olisi palveltava tasa-arvoisesti väestöä asuinpaikasta riippumatta. Selvityksen mukaan erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomen harvaan asutut alueet ovat turvakotipalveluiden järjestämisen osalta ongelmallisia. Väestöpohjan mukaan turvakotipalveluiden määrä on rajoitettu ja etäisyydet kasvavat suuriksi nostoen entisestään kynnystä hakeutua turvakotiin. Toisaalta ongelmia aiheuttaa tiheään asuttujen kaupunkialueiden väestön riittävien turvakotipalveluiden takaaminen.

Turvakotipalveluiden kehittämisessä ensiarvoisen tärkeää olisi lisätä turvakotien määrää. Väestön tarpeisiin tarjonta ei vastaa ja aiheuttaa vakavien parisuhdeväkivaltatapausten hoitamatta jäämistä ja lisää turvattomuutta. Erityisesti turvakotien perhepaikkojen määrää olisi lisättävä alueilla, joilla turvakotipalveluiden tarjonnan kattavuus on heikoin. Lounais-Suomen, Länsi- ja Sisä-Suomen ja Etelä Suomen aluehallintovirastoalueiden turvakotipalveluiden järjestämisessä tarjonnan lisääminen on etusijalla. Näillä alueilla turvakotipalveluiden tarve on selkeästi suurin ja palveluiden kattavuus heikoin. Turvakotien määrän lisääminen Euroopan neuvoston suosituksia vastaavalle tasolle vaatisi selkeästi lisää määrärahoja nykyiseen kahdeksaan miljoonaan euroon. Nykyisillä kustannuksilla arvioitaessa 514 turvakotien perhepaikan toteutuminen vaatisi noin 40 miljoonan euron vuosittaisen määrärahan.

Turvakotipalveluita kehitettäessä olisi etsittävä ratkaisuja harvaan asuttujen Pohjois- ja Itä-Suomen palveluiden saatavuuden parantamiseksi. Näillä alueilla väestöpohjan perusteella useiden turvakotien ylläpito ei ole mahdollista ja etäisyydet kasvavat suuriksi. Ratkaisuina voisi olla palveluiden kehittäminen etäturvakotien muodossa. Harvaan asutuilla alueilla palveluiden laadun merkitys korostuu valinnan mahdollisuuksien ollessa rajattu.

Määrällisiä ja laadullisia ratkaisuita etsittäessä turvakotipalveluverkoston kattavuuden kehittämiseksi asiakkaiden tarpeeseen vastaaminen tulee olla lähtökohtana. Parisuhdeväkivallan uhrin ovat monella tapaa haasteellisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden asiakkaita. Lisäksi palveluiden tarjonnalla on suuri vaikutus palveluiden hyödyntämiseen.

Lähteet

Danielsson, Petri & Venla Salmi (2013) (toim.) Suomalaisen kokema parisuhdeväkivalta 2013 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 34/2013.

Euroopan Unionin perusoikeusvirasto 2014: Violence against women: an EU-wide survey. Euroopan Unionin perusoikeusviraston julkaisu.

Laine, Terhi 2010: Lähisuhde- ja perheväkivallan uhreille tarjottavat turvakotipalvelut. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:1. Helsinki.

Piispa, Minna (2011) (toim.) Selvitys palvelukohtaisista asiakastiedoista ensi- ja turvakotipalveluissa sekä väkivaltatapauksissa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 24/2011.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013: Turvakotipalveluiden kansalliset laatusuositukset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 11/2013.

Valvira 2012b: Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus. Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012–2014. Valvontaohjelmia 4:2012. Helsinki.